

Yeni seri

7 — 79

Temmuz 1956

Resimli
TARİH
MECMUASI

Padişahlar albümü

İlâvesi

ortadadır.

Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilâtı Ve Kıyafetleri

7.

Osmanlı İmparatorluğunun başlangıcından sonuna kadar, askerî teşkilâtı ile kıyafetlerini mufassal bir şekilde, ilk defa, tesbit edecek olan bu tefrikamızın meraklılarca ve bilhassa ordu mensuplarınca dikkatle takibedileceğinden eminiz. Bu tefrikamız ciddi bir tetkikin mahsulüdür.

Yazan : Mithat Sertoğlu

2 — Hanedana mensup kadınlara, valde sultanlara, padisah hemşirelerine, haseki ve kadınefendilere mahsus has derecesinden, yâni yüzbin akçeden az olmıyan paşmaklıklar.

3 — Kale muhafızlarının dirlikleri: Osmanlı devletinin kalelerinde çeşitli muhafız asker vardı. Bunların bir kısmı daimî olup bir kısmı ise merkezden, kapıkulu askerinden muayyen bir müddet için ve nöbetle gönderilirdi. Bu daha ziyade ihtiyaç zamanlarına mahsustu. Kalenin daimî muhafızları yaya olursa Azab ve atlı olursa Fâris diye anılırlardı.

Bir de Rumeli kalelerinde Beğli adlı ayrı bir sınıf vardı ki muayyen mintikalardan muayyen zaman için bir nevi mükellefiyete benzer usul ile kale muhafazası için toplanırlardı. Ayrıca, ileride kapıkulu süvarisi olmak şartıyla kale bekleyen gönüllüler mevcuttu. Bütün bu efrad ulûfeli idi. Bunlardan başka kalelerde hisar eri adlı tımarlı bir sınıf mevcut olup tımarları gedik şeklinde idi. Yâni sayıları artmaz ve eksilmez, bir münhal olmadan başkası tayin olunmazdı. Bunlar, o mintikanın gönüllü yeniçerileri ve ulûfeli serhad kolu arasından seçilirdi. Buna hisar gediği veya gönüllü gediği denirdi.

Kale muhafızları, ancak kendi kalelerinin muhafaza ve müdafaa ile vazifeli olup başka yerlerdeki seferlere iştirak etmezlerdi.

4 — Şahinci, yuvacı, kayacı, okçu ve saire gibi muayyen bir hizmet mukabilinde dirliğe sahip olanlar. Şahinci, yuvacı ve kayacılara mahsus tımarlara doğancı tımarı denirdi. Bunlar saray için av kuşu arar, bunları sarp mevkilerdeki yuvalarından yavru iken alıp terbiye eder ve zamanı gelince hükümdara takdim ederlerdi. Okçular ise, ordu ihtiyacı için lâzım olan okları yaparlardı.

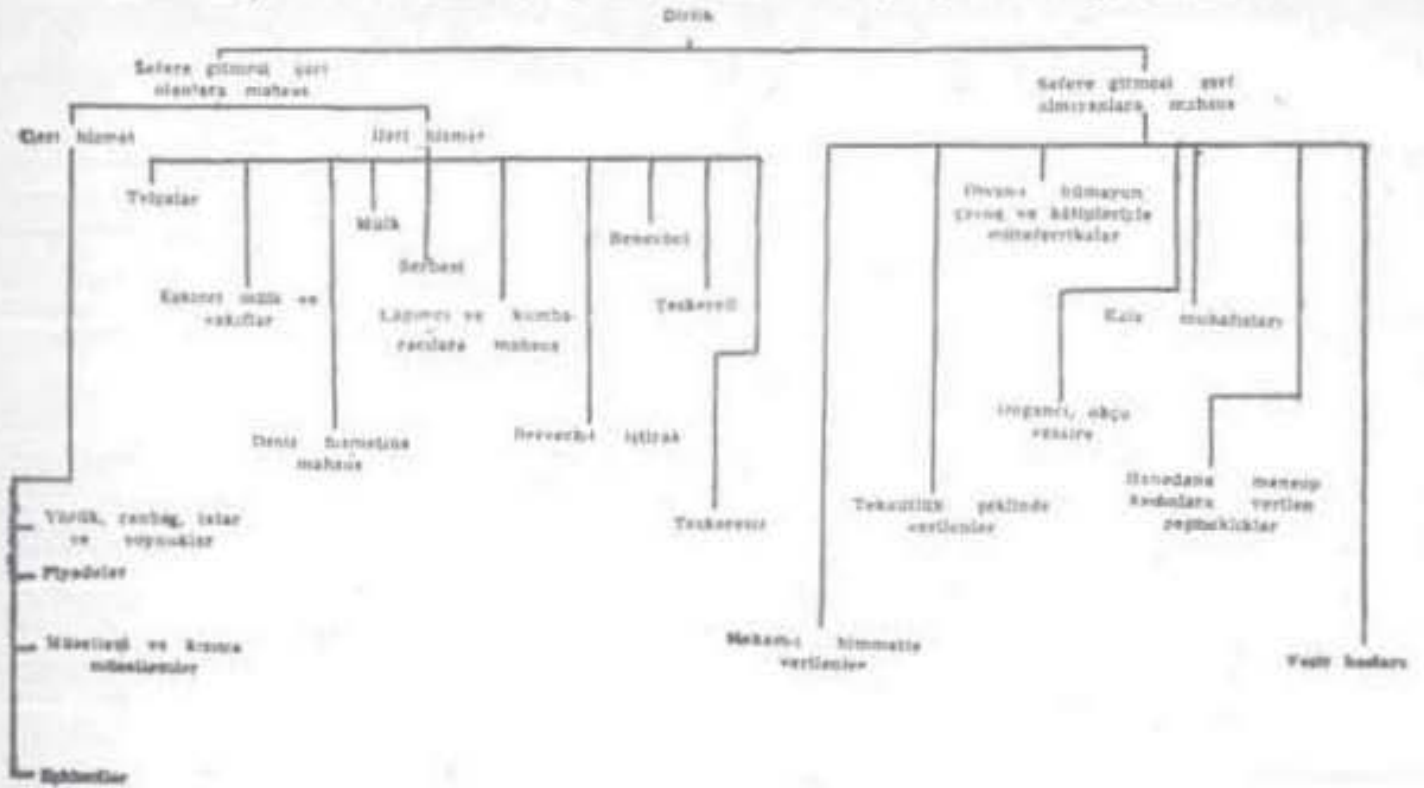

Yeniçerileri bir muharebe esnasında gösteren bu eski resim bir muharip yeniçeri kıyafetini göstermek bakımından dikkate şayandır

5 — Devlet merkezinde vazifeli divanı hümayun kâtipleri, çavuşları ve müteferrikalar. Bunlar, her zaman sefere gitmez-

dirlik şekli hâsıl olmuştur.

Bu muhtelif dirlik şekillerini bir şema halinde, şu şekilde toplayabiliriz:

ler veyahut bir kısmı giderse bir kısmı devlet merkezinde kalırdı.

6 — Herhangi bir kimseye tekaütlük şeklinde ihsan olunan dirlikler. Bunlar arasında ihtiyarlanmış timar sipahileri bulunduğu gibi, sair hizmet erbabı da bulunabilirdi. Yüksek devlet ümerasına ve ilmiye sınıfına ise tekaütlük olarak «Arpa-lık» adıyla büyük dirlikler veya «tekaüt başları» tevcih olunurdu.

7 — Makam-ı himmette timar: Bilhassa şark vilâyetlerinde Kürt beyzadelerine, devlete daha sâdikane bağlanmaları için bir hizmet beklenmeden tevcih olunan küçük timarlar.

Harplerde yararlık gösterenlere timar tevcih olunur, lâkin münhal bulunmazsa buna «müyesser olmamak» denirdi. Böyle birisi, ilk münhalde, tercihan tâyin edilmek hakkını haizdi. Kimseye tevcih olunmayıp münhal olarak muhafaza edilen timarlara ise «sepet timarı» adı verilirdi. Bir köy, bir kaç sipahinin birden dirliğine dahil olur ve yıllık hâsılatı aralarında paylaşılırsa buna hisse denirdi. Hisseler, ekseriya terfi şeklinde verilirdi. Bir kaç sipahinin aynı köyleri birden tasarruf etmesinden ve bu hisseler yekûnunun ayrı ayrı birer dirlik derecesine varmasından ise, yukarıda adı geçen bervec-i iştirak

2 —Yerlikulu askeri:

Devlet merkezi haricindeki yerlerde ulûfeli olarak istihdam edilen daimi askere verilen isimdir ki, bunlar da bellibaşlı beğ sınıftan mürekkepti:

a - Gönüllüler:

Mısır, Bağdat, Lahsa, Musul, Diyarbakır, Van ve Erzurum'dan yeniçeri yerine ve onların teşkilâtına uygun şekilde kullanılan asker. Bunlar ekseriya kuloğullarından, Rum yigitlerinden ve Müslümanlığı kabul etmiş hristiyanlardan seçilir ve buralarda hizmet ederlerdi. Harb zamanlarında, tâbi oldukları beylerbeylerin kumandasında sefere giderler, yararlık gösterenlere ulûfelerinin üçte iki emsaliyle, yani dokuz akçe ulûfesi olanlara altı bin akçe hesabıyla dirlik olarak hisar gediği verilirdi. Gönüllülerin yevmiyeleri umumiyetle kapıkulu yeniçerilerinden fazla idi. Rumeli'de, yalnız Budin'de gönüllü vardı. Gönüllülük gediği, yani belli ve değişmez sayıda idi. Biri ölmeden, dirliğe naklolunmadan veyahut herhangi bir sebeple vazifesinden uzaklaştırılmadan yeniden gönüllü yazılmazdı.

Sefer zamanlarında, bunlarla birlikte o bölge halkından istiyenler gönüllü olarak harbe iştirak eder, içlerinden yararlık gösterenler, daha yukarıda da söylediği-

miz gibi kapıkulu süvarilerinin garip yiğitler ocağına alınırdı.

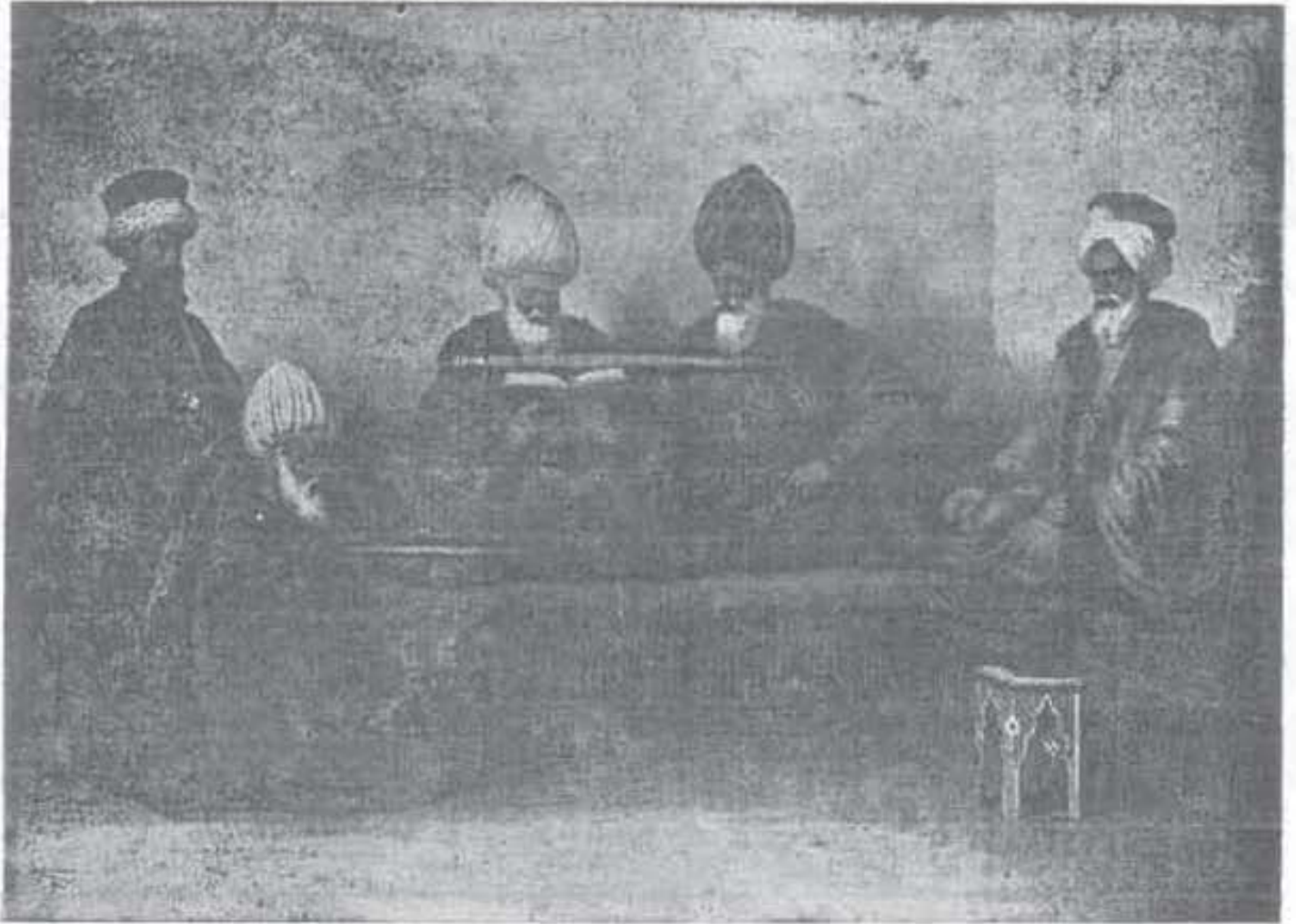
Gönüllüler, hiçbir vakit merkezdeki asker kadar kuvvetli disiplin altında bulunmadıkları için çok zaman serkeşliklerde bulunurlardı. Bilhassa hoşlandıkları valilerin azli sırasında karışıklıklar çıkartırlar, yeni gelen valiyi kabul etmek istemezler ve icabında devlet kuvvetleriyle çarpışırlardı. Bâzan da geçinemedikleri valileri vilâyetlerinden koğarlardı. Merkez, kuvvetli olduğu zamanlarda bunları sindirir, aksi halde arzularını yerine getirip serkeşliklerine göz yumardı. Bir adı da «yerli yeniçeri» olan bu rümre, bilhassa onyedinci yüzyılda bir çok taşkınlıklar ve ihtilâllerle merkezi daima uğraştırmışlardır. Bunları, muhtelif kale ve şehirlerde nöbetle hizmet eden merkeze gönderilmiş nöbetçi yeniçerilerle karıştırmamak lazımdır.

b - Gönüllü yeniçeri:

Bunlar, şehir ve kasabalar halkından o-

lup şeref ve imtiyazından istifade etmek üzere maaşsız olarak yeniçeriliğe alınan kimselerdir. Kendileri, buldukları yerin yeniçeri serdarının, yani o bölge yeniçerilerinin âmli olan kimsenin defterine kayıtlı idiler. Bu kayıt dolayısıyla yeniçeri serdarına bir miktar para ve hediye verirlerdi. Sefer zamanında toplanıp serdarlarının kumandasında harbe iştirak ederlerdi. Harbden sonra ise yararlık gösterenlerin bir kısmı «tashiğ bedergâh» tâbiriyle esas yeniçeri kütüğüne kaydolunurlardı. Bunların, o bölge eşraf ve eşrafâdelerinden, dürüstlüğü ve doğruluğu ile tanınmış bahadırlarından seçilmeleri iktiza ederken, yeniçeri serdarları paraya tama' ederek önelerine gelenleri defterlerine yazar olmuşlardır.

Bu muamele, esas yeniçeri kanununda bulunmayıp ocak teşkilâtı bozulduktan ve nasıktan adam girmeye başladıktan sonra âdet edinilmiştir. Gönüllüden yeniçeri olanlar, esas ocağın intizam ve inzibatının bozulmasına ve ordu savaş gücünün bu

aga, Mevke kadısı efendi, Rumeli kazaskeri efendi hazretleri, nâkibüleşraf efendi hazretleri,

Ondokuzuncu asır başlarında Şer'i hâkimler kıyafetlerinden, soldan sağa: Kazasker başmuhziri İstanbul kadısı efendi. (Ârif paşanın Paris'te bastırıldığı Yeniçeri Kıyafetleri Albümünden alınmıştır)

yüzden gittikçe düşmesine sebeb olmuşlardır. Esasen gayeleri, sulh zamanlarında yeniçerilik imtiyazlarından istifade etmek olup muharebelerde biraz sıkıya düşünce buldukları yeri terk ederek kaçarlar ve bu yüzden bozguna sebeb olurlardı.

c - Kul kardeşleri:

Onaltıncı yüzyılın sonlarına doğru askere olan fazla ihtiyaç dolayısıyla ve bilhassa Yemen, İran ve daha sonraları Avusturya harpleri gibi uzun seferler sırasında muhtelif bölgelerin yerli halkından, yerli ve gönüllü yeniçeri oğullarından bir çok kimseler toplanıp istihdam edilmiş ve bu suretle kul kardeşleri denilen bu sınıf meydana çıkmıştır. Bunlar, sefer zamanından sonra, muayyen bir kalde üç sene hizmet etmek şartıyla kapıkulu ocaklarına da alınır olmuşlardır. Hattâ bilâhare bu müddet, bir seneye indirilmiştir.

ç - Evlâd-ı fâtihan:

Manastır, Pirlepe, Tikveş, Demirhisar, Serez, Zihne, Yenice, Langaza, Drama şehir ve kasabalarında ve bunların civarında oturan Rumeli fâtihlerinin evlâtları ile bu kıta açıldıkça Anadolu'nun muhtelif yerlerinden getirilip iskân edilmiş olanlardan mürekkeptiler. Sefer zamanlarında ayrı birlikler halinde muharebelere iştirak ederlerken, bilâhare geri hizmet vazifelerinde kullanılmışlardır. Bunlar, buldukları mıntakalarda kendi çeribaşlarına tâbi bulunuyorlardı. Kapıcıbaşı rütbesindeki büyük zabıtları İstanbul'da oturarak onları devlet nezdinde temsil ederdi. Evlâd-ı fâtihanın muayyen maaşları ve bir çok imtiyaz ve muafiyetleri vardı. Bu teşkilât Tanzimat'ta ilga olunmuştur.

2 - Serhad kulu:

Serhad mıntakalarında hizmet eden ulûfelî bir sınıf asker olup yeşil elbise giymekle mâruftular. Bunlar, hem hudut bekler, hem de icabında düşman arazisinde çeteye çıkarlardı. İçlerinde eski ve yarar olanlara münhal buldukça hisar gediği verilirdi.

3 — Topraklı süvariden maada olan Eşkinciiler :

Bu sınıf, ordu geri hizmetlerinde kulla-

ılan eyalet askerleri olup bir timara ocak şeklinde mutasarrıf bulunurlardı. Onyedinci yüzyılın başlarına kadar yirmişer ve daha sonraları otuzar kişilik ocaklar halindeydiler. Yâni, yirmi veya otuz kişi bir timara mutasarrıf olurlardı. Sefer zamanlarında her ocaktan beş kişi «Eşkinci» adıyla sefere gider ve geri kalanlar «Yamak» diye anılırlardı. Her yamak eşkinciye her sefer için ellî akçe vermiye mecburdu. Bu yüzden yamaklara «Ellici» denirdi. Eşkinci daima eşkinci ve yamak daima yamaktı. Vazifelerini hiçbir zaman değişmezlerdi. Yalnız, buradaki sefer tâbirinden mutlaka harb anlaşılmalıdır. Bunlar, daha ziyade mermi yapmak, kereste kesmek, hisar veya köprü inşa etmek gibi işlerde kullanılırlardı. Muharebe vaktinde ise, ordunun bütün geri hizmetlerinde kullanılırlardı.

Müsellem ve kızılca müsellemelerin aslı ise, yeniçeri ocağı kurulmadan önce Osmanlıların ücretli ordusunu teşkil eden askerdir. Bunlar, baş tarafta izah edildiği gibi, sefer zamanlarında iki akçe yevmiye ile hizmet edip seferden sonra memleketlerine dağılır ve ziraatle meşgul olurlar, bu hizmetlerine karşılık ise her türlü vergiden muaf bulunurlardı. Kendileri süvari askeri olup yeniçeri ocağı teşekkül ettikten sonra timar verilmek suretiyle Rumeli'de eyalet askeri gibi muhafaza edilmişlerdir. Sefer zamanlarında ordu geri hizmetlerinde, yol açmak, köprü yapmak gibi işlerde kullanılırlardı. Bunların yaya kısmı piyade diye anılır ve onlar da aynı şartlara tâbi bulunurlardı. İçlerinden bazıları sahil kalelerinde deniz gözcüsü olarak da vazife görürlerdi. Piyadelerin buldukları mıntakalarda tâbi oldukları âmirleri zeâmet sahibi olup yaya beyi diye anılırdı. Yeniçeri ocağında, cemaat ortaları çorbacısı olan yayabaşılar, dirliğe çıkarılsa kendilerine yayabeyi zeâmeti verilirdi. Bu zeâmet yirmibeş bin akçe idi.

Dobruca ve civarında yerleştirilmiş tatarlar, muhtelif bölgelerde oturtulmuş yörükler, canbazlar ve sefer voynukları gibi zümreler de hep ordunun geri hizmet işlerinde, nakliye, tamirat, yol açma, atlara bakma nev'inden vazifelerde kullanılırlardı. Bütün bunlar, ocak timar şeklinde olup eşkinci ve yamakları ayrı idi. Voynuklar sefer zamanlarında devlet a-

damlarının ve ordunun atlarına bakmakla mükelleftiler. Bunların ocakları üçer kişi olup sefere gidene nöbetli, kalanlara yamak denirdi. Sefer zamanlarında müstakil timar sahibi olan voynuk beylerinin kumandasında olurlar, sulh zamanlarında ise has ahır ve çayır hizmetlerinde kullanılan çayır voynukları ile birlikte mıntakalarındaki topraklı süvari çeribaşlarına tâbi bulunurlardı. Sefer harici zamanlarında Bağtina adlı çiftliklerinde hizmet edip karşılığında bütün vergilerden muaf idiler. Yalnız, Gönder diye anılan her voynuk ocağı marttan marta resmî nize adile hazineye on altı akçe verirdi. Bunun altı akçesi nöbetliye ve beşer akçesi yamaklara ait olurdu. Voynuklar hırstiyân ve bilhassa Bulgar tebadan olup, bunların müslümanlarına canbaz denirdi.

Bu fasılda izah olunan bütün bu sınıflar, onaltıncı yüzyılın sonlarından itibaren ihmale uğramış, bu yüzden yavaş yavaş teşkilâtları zayıflamış ve nihayet kaldırılmışlardır. Vazifeleri ise Anadolu'da topraklı süvariye ve Rumeli'de Evlâd-i fatihan'ın intikal etmiştir.

4 - Akıncılar :

Pek seri hareketleriyle meşhur bir nevi hafif Türk süvarisi olup serhadlerde bulunurlar, muayyen bir program dahilinde yaz ve kış aylarında düşman arazisine akın yaparak hem mal ve esir elde ederler, hem de düşman hakkında malûmat toplarlardı. Üstelik yolların ve şehirlerin vaziyetini, ordu için müsait geçitleri öğrenirler, bazan da mütemadiyen hudut hâdiseleri çıkartan veya Osmanlı devletine karşı harb hazırlığında bulunan devletleri tedip için kullanılırlardı.

Harb zamanlarında ise, ordunun öncü ve keşif hizmetini görürlerdi. Bundan maada, elde ettikleri esirler vasıtasıyla düşman ahvali hakkında bilgi toplarlardı. Ordu güzergâhındaki zahirenin muhafazası, geçit ve köprülerin emniyetinin temini, düşman ordusunun gerilerinin tehdidi, ikmal ve münakale yollarının kesilmesi, düşmanla daimî temasın muhafazası da bunların vazifelerindendi. Muharebelerde ise düşmanın arkasını çevirmek, kaçarsa kovalamak, ricatlerinin intizamını bozup hezimet şekline sokmak gibi hizmetler görürlerdi.

Seferler sırasında, ordu hareket halinde iken akıncılar esas kısımdan dört beş gün ileride bulunurlardı. Düşman arazisinde ümit edilmeyecek kadar süratle ilerliyerek ortalığa şaşkınlık verirlerdi. Atları, muharebeden ziyade uzun mesafeleri durmadan ve süratle aşmaya alıştı. Düşmanla karşılaştıkları zaman arka arkaya belli fasıllarla takımlara ayrılırlar, birinci kısım düşmana hücum eder, mukavemet görürse, ikinci kısım yıldırım hızıyla yetişir ve bunu diğerleri takibederdi. Bu saldırılar pek sert ve amansız olduğundan düşmanı mutlaka şaşkırtır ve saflarının yarılmasına sebeb olurdu.

Akıncıların hepsi Türklerden seçilmiş olup devşirmeden alınmaz ve bu meslek ocak şeklinde babadan oğula intikal ederdi. Bunların teşkilâtı onarlı idi. On akıncıya bir onbaşı, yüz akıncıya bir subaşı ve bin akıncıya ise binbaşı komuta ederdi. Hepsi birden ise akıncı beylerine tâbi bulunurlardı. Bunlar, Rumeli'nin muhtelif yerlerine dağılmış vaziyette olup mensub oldukları beylerin soyadile anılırlardı. Mihallı akıncıları, Turhanlı akıncıları, Malkoçoğlu akıncıları gibi. Bunlardan birinciler Sofya ve Semendire'de, ikinciler Mora'da ve üçüncüler Silistire bölgesinde otururlardı. Sulh zamanlarında bölgelerindeki Tviça'lara tâbi idiler. Eski ve fedakâr akıncılardan seçilmiş olan Tviça'lar timarlı olup topraklı süvarilerin çeribaşlarına benzerlerdi. Akın emri geldiği zaman vaziyet bunlar vasıtasıyla akıncılara bildirilirdi. Tviça'ların bir kısmı ise timarlı olmayıp yalnız çiftlikleri vergilerden muaf idi. Akıncıların pek kıdemlilerine veyahut pek fazla yararlık gösterenlerine de timar verildiği olurdu. Lâkin bu, daha ziyade tekaütlük şeklindeydi. Diğerleri ise ücretsiz olarak hizmet eder, akınlarda elde ettikleri ganimetlerle iktifa edip vergilerden muaf olurlardı. Bunların buldukları sancaklardaki şer'i mahkemelerde muhafaza edilen defterlerde isimleri ve eşkâli yazılı bulunur, bu defterlerin bir nüshası da devlet merkezinde muhafaza edilirdi. Akıncı ocağında münhal oldukça veya ihtiyaç halinde akıncı evlâdlarından güçlü kuvvetli, iyi binici ve iyi silâhşör olanlar alınırdı. Üstelik, buldukları yerlerden iki kişi iyi halli olduklarına dair kefil gösterilirdi. Akına çıkacakları vakit, buldukları yerlerden düşman hududuna kadar olan mesafe için kendilerinin

ve atlarının ihtiyacı temin olunur, bundan sonrasını ise kılıç kuvvetiyle elde ederlerdi.

Düşman topraklarına yapılan seferlerin akın sayılması için, bunlara mutlaka akıncı beyinin komuta etmesi icabederdi. Akıncı Beyi bulunmaz ve kuvvetler yüz kişi civarında olursa buna haramilik denirdi. Daha az kuvvetle yapılan ise çete veya potera denirdi. Akın ve haramilikte elde edilen esirlerin beşte biri Pençik kanunu gereğince devlet hazinesine alınır, çeteler ise bundan muaf bulunurdu. Bu yüzden çeteden büyük akınlar sırasında komutanların yanında devletin bu işle meşgul olan Pençekçi başı adlı bir memuru da bulunur ve bunlar esirleri sayarak devlet hissesini zaptederlerdi.

Türk akıncıları, Avrupa'yı dehşet içinde bırakmışlardır. Bunlar, Dalmaçya'ya, Hırvatistan içlerine, Almanya ortalarına, hattâ Polonya'ya, Vistül suyu kenarlarına kadar uzayan müthiş akınlarda bulunurlardı. Her akıncı, sefere üç dört atla istirâk eder ve bunlara münavebe ile binerdi. Seri hareketlerine engel olmaması için yanlarına hiç ağırlık ve zahire almazlar, çok zaman bir kılıç ve bir kalkanla dövüşürlerdi. Mamafih, pala, mızrak ve bozdoğan da bulundururlardı.

Akıncıların ilk önce ne zaman teşkil oldukları malûm olmamakla beraber, Osmanlı devletinin kuruluşundan beri yavaş yavaş taazzuv ettikleri muhakkaktır. Birinci Kosova harbinde bunların mevcudu 20.000 kişi idi. Onbeşinci yüzyıl ortalarında bu sayının 40.000 olduğunu devrin kaynakları kaydetmektedir. Onaltıncı yüzyıl ortalarında yalnız Mihallı'lar 50.000 kişi olup Turhanlılar da 7.000 den fazla bulunuyorlardı.

Akıncılık, onaltıncı asır sonlarına kadar parlak ve kuvvetli şekilde devam etmiştir. 1595 senesinde sadrazam Sinan Paşa'nın Eflâk'ta yenilmesi üzerine geri çekilirken, bazı tedbirsizlikleri ve bu arada Pençik vergisini acele toplamak isteyişi yüzünden ordu Tuna suyunu zamanında geçmemiş ve Eflâk Voyvodası Mihal'ın baskınına uğramıştı. Bu baskında ordu gerisinde bulunan akıncılar hemen tamamen mahvolduklarından ocakları eski ehemmiyetini kaybetmiştir. Bilhassa akın atlarının elden çıkması çok büyük bir darbe olmuştu. Otuz sene sonra, bir daha belini doğrultamayan bu ocağın bütün

mevcudu iki üç bin kişi idi ve artık Rumenli'deki eskinci sınıfı gibi sadece ordu geri hizmetlerinde kullanılıyorlardı. Bu tarihten itibaren devlet akın için Kırım Hanının komutasında bulunan Tatar süvarilerinden istifade etmiştir. Yine serhad kolu teşkilâtına da bu tarihten sonra daha çok ehemmiyet verilmek zorunda kalmıştır.

5 — Osmanlı ordusunun sefer zamanlarında merkez kuvvetlerinden hariç olan bir kısmını da bu sıralarda Kırım Hanlığı, Erdel Prensiği, Eflâk ve Bugdan Voyvodalıkları gibi devlete tâbi prenslik, hanlık ve bazı imaretlerin gönüledikleri kuvvetler teşkil ederdik. Osmanlı ordusunda ilk hizmet eden yabancı kuvvetler Sırplardır. Sırbistan, henüz müstakil bulunduğu sıralarda ve Osmanlıların Balkanlara yayılması esnasında kiralılar: Lazar mukavemet imkânını göremediğinden Birinci Murat Beyle anlaşarak, Türklerin yüksek hâkimiyetini tanımak, yıllık muayyen bir vergi ve sefer zamanlarında asker vermek mecburiyetinde kaldı. Hattâ birinci Kosova meydan muharebesinden daha evvel Türk himayesini tanımış olan bir kısım Sırp Beyleri askerleriyle birlikte Osmanlı ordusunda bulunmuşlardır.

Yıldırım Bayezit, Kosova meydan muharebesinde maktûl düşen Lazar'ın oğlu İstefan ile dostça geçinmeyi tercih ederek, onun babası gibi haraç ve asker vermesi mukabilinde topraklarını muhafazasını kabul etmişti. Aksak Timur'la aralarında cereyan eden Ankara meydan muharebesi sırasında Bayezit Beyin ordusunda Sırp askerinin bulunduğu ve bunların pek mükemmel dövüştükleri bilindiği gibi, son tetkikler Fatih İstanbul'u muhasara ettiği sırada da Osmanlı ordusunda Sırp askerinin bulunduğunu ortaya koymuştur.

Kırım bir hanlık olarak Osmanlılara tâbi olduktan sonra, yani 1428 yılını müteakip Tatar askerleri Osmanlı ordusuyla bulunmuşlar ve bunların ehemmiyeti bilhassa 1595 yılındaki bozgunu müteakip yukarıda bahsettiğimiz veçhile Türk akıncı ocağının ortadan kalkması üzerine çok artmıştır. Seferler vukuunda Kırım Han'ı dâvet edilir, o da ya kendisi gelir veya bazan Kalgay diye anılan veliahdını müthiş Tatar süvarileriyle yollardı. Bu asker, hem harblerde çarhacı veya takipçi olarak kullanılır ve hem de düşman ülkelerine akına gönderilirdi. Bunlar, eski Türk akıncıla-

rına nazaran daha yakıcı, yıkıcı ve talancı olarak şöhret kazanmışlardır.

Bunlar gibi, Eflâk ve Buğdan Voyvodaları da Osmanlı ordusuna fiilen asker göndererek yardım etmek mecburiyetinde idiler. Nitekim bir çok harblerde bulunmuşlardı. Lâkin, devlete fazla sadık olmadıklarından kendilerinden hiç bir zaman fazla istifade edilemezdi. Eflâk kuvvetleri ilk defa olarak 1448 yılında, İkinci Kosova meydan muharebesi sırasında Türkler tarafına geçerek Jan Hunyad'a karşı savaşmışlardır.

Osmanlı himayesi altında bulunan orta Macar krallığı da harblerde Osmanlı ordusuna asker verirdi. Nitekim İkinci Viyana muhasarası sırasında orta Macar Kralı Tököli İmre Macar kuvvetlerinin başında olarak savaşa katılmıştır.

Bundan maada, Anadolu vahdeti tamamen kurulmadan evvel Osmanlılar Rumele'de büyük harblere girdikleri zaman Anadolu Beyliklerinden bazıları asker göndermek suretiyle yardımda bulunurlardı.

Deniz savaşları sırasında Cezair'le Tunus ve Trablus'un yani azep ocaklarının gemi ve asker göndermek suretiyle bu savaşlara katılmalarını da bu arada zikrebiliriz. Resmen devlete bağlı oldukları ve merkezden gönderilen Beylerbeyiler tarafından idare edildikleri halde, bunlar başlangıçtan sona kadar hemen hemen müstakil gibi olup bağlılıkları görünüşten ibaretti. Mamafih, deniz savaşlarında daima geniş ölçüde yardımlarda bulunurlardı.

Osmanlı devleti, kendisine tâbi olan krallık, prenslik, hanlık ve imaretleri birer birer kaybettikçe harblerde bunların gönderdikleri kuvvetlerden de mahrum kalmıştır.

VII

Bu son kısımda; vezir, beylerbeyi vesair ümeranın kapılarında hizmet edip ordunun asıl kuvvetiyle birlikte harbe giden muharip birliklerden bahsedeceğiz.

1590 tarihine kadar vezir ve beylerbeyilerin muntazam kapı halkı yoktu. Bu tarihten itibaren muhtelif eyaletlerde vali olarak bulunan vezir ve beylerbeyilere merkezden, yenîçeri ocağının sekban bölüklerinden birer miktar muhafız gönderildi. Bunlar, paşaların kapı halkı için çekirdek vazifesini gördüler ve onların maiyetinde atlı bir sınıf teşkil ettiler. Yavaş

yavaş yerli yenîçerilerden ve eşraf oğullarından bir kısmı paşa kapılarına intisab ederek «sekban» adı altında vazife görür oldular. Bu suretle ilk defa muntazam kapı halkı teşkil eden Tebriz valisi Hadım Cafer Paşadır.

Kapı halkı başlıca üç kısımdı:

1 — İç ağaları veya sakallı ağalar.

2 — Dış ağaları veya gedikli ağalar, yahut büyük ağalar.

3 — Bunların haricinde kalanlar.

Üçüncü kısmı teşkil edenler de iki kısımdı:

1 — Muharip sınıf.

2 — Muharip olmıyan sınıf.

Muharip sınıf gene ikiye ayrılırdı:

1 — Peyk, şatır, solak, tatar, haberci gibi muhafız ve haberci sınıfı.

2 — Sekbanlar ve sarıcalar; yâni harblerde bilfiil dövüşen sınıf.

Bütün bunlar arasında, mevzuumuz içine girenler yalnız sekban ve sarıcalar olduğundan biz de sadece onlardan bahsedeceğiz.

Sekbanlar hakkında yukarıda bir miktar izahat vermiştik; sarıcalara gelince:

Onyedinci yüzyılın birinci yarısından itibaren merkezin mütemadi haksız azil ve tediplerine uğriyan eyalet valileri, daha kuvvetli bulunmak ve icabında devlete kafa tutabilmek için buldukları muntakaların eli silâh tutar bütün haşeratı ile mâruf şâzileri, her hangi bir sebepten dolayı ocağından tardolunmuş kapıkulu askerlerini, dirliği kesilmiş sipahî döküntülerini kapılarına alarak kırkır elliser kişilik atlı bölükler teşkil ettiler. Bunlara umumiyetle sarıca adı verildi. Hepsî gözüpek, silâhşor, kavgacı, cesur, vurucu ve kırıcı kimselerdi. Dövüşmek, yağmalamak, kim para verirse ona hizmet etmek ezeli sıfatları idi.

Sarıcalar, Anadolu'da yavaş yavaş ehemmiyetli bir zümre teşkil ettiler. Birbirlerine kuvvetle bağlı idiler. Hepsî dini-batını bir tarikatle birlerine bağlı olup rastlaştıkları zaman muayyen söz ve işaretlelerle çabucak anlaşılırdı.

Haşikatte, bu zümrenin kökünü çok daha gerilerde ve derinlerde aramak lâzımdır. Anadolu vahdeti kurulmadan evvel mevcut beylikler çok zaman birbirleriyle çarpışırlardı.

(Devam edecek)

